

Paweł Księżak
Witold Borysiak

Forma złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przed notariuszem

I. Wstęp

Przedmiotem artykułu będą dwa zagadnienia. Pierwszym będzie określenie formy, w jakiej powinno nastąpić złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przed notariuszem w trybie określonym w art. 1018 § 3 k.c. Obejmuje to w szczególności ustalenie, czy w każdym wypadku konieczny jest w takich sytuacjach akt notarialny, czy też wystarczające jest pismo z podpisem urzędowo poświadczonym. Związana będzie z tym także próba określenia, kiedy zachowany zostaje termin do złożenia takiego oświadczenia. Drugim zagadnieniem omówionym w artykule będzie określenie skutków złożenia w sądzie spadku oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku na piśmie z podpisem notarialnie poświadczonym.

W praktyce kancelarii notarialnych często notariusze odbierają oświadczenie spadkobierców o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w ten sposób, że spadkobierca sporządza według przygotowanego wzoru stosowne oświadczenie, podpisuje je, podpis zostaje poświadczony urzędowo, a następnie notariusz przesyła to oświadczenie do sądu spadku. Z reguły oświadczenie to wpływa do sądu przed upływem 6 miesięcy od dowiedzenia się przez spadkobiercę o tytule swego powołania (por. art. 1015 § 1 k.c.). Niekiedy zdarza się jednak tak, że oświadczenie zostaje złożone we wskazanym terminie, jednakże wpływa do sądu już po jego upływie.

Ten sposób postępowania funkcjonuje równoległe z powszechniejszą praktyką sporządzania zawsze w takim wypadku aktu notarialnego, który zostaje następnie przesłany do sądu spadku.

II. Regulacja dekretu o prawie spadkowym

Na wstępie rozpocząć należy od uwag natury historycznej, które pozwalają być na pełniejsze zrozumienie współczesnej regulacji. Początkowo art. 40 § 1 dekretu z 8 października 1946 r. o prawie spadkowym¹ przewidywał, że oświadczenie o przyjęciu spadku (wprost albo z dobrodziejstwem inwentarza) albo o odrzuceniu spadku może być złożone tylko wobec sądu, z czego sporządzało się protokół na podstawie art. 61 dekretu z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym². Przyjmowano, że chodzi o oświadczenie ustne składane do protokołu osobiście bądź przez pełnomocnika, a więc nie było wystarczające w tym zakresie wysłanie pisemnego oświadczenia sądowi³. Osoby składające oświadczenie mogły się jedynie na nie powoływać, składając oświadczenie osobiście, np. potwierdzając treść oświadczenia zawartego w piśmie⁴. Wyraźnie wskazywano też w doktrynie, że nie jest możliwe złożenie tego oświadczenia przed inną władzą państwową, w tym przed notariuszem⁵.

Problem składania oświadczenia przed notariuszem pojawił się w związku ze zmianami, jakie do polskiego systemu prawnego wprowadził dekret z dnia 18 lutego 1955 r. o przekazaniu państwowym biuram notarialnym

---

¹ Dz.U. z 1946 r. Nr 60, poz. 328 ze zm.

² Dz.U. z 1946 r. Nr 63, poz. 346 ze zm. Przepisy te stosowało się odpowiednio do oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu zapisu oraz do oświadczeń o uchyleniu się od skutków prawnych przyjęcia lub odrzucenia zapisu (art. 68 dekretu o postępowaniu spadkowym).

³ A. O h a n o w i c z, *Przyjęcie i odrzucenie spadku w nowym prawie spadkowym*, Przegląd Notarialny 1947, nr 5-6, s. 427; A. B a z i ń s k i, *Prawo spadkowe – komentarz*, Łódź 1948, s. 134; odmiennie J. G w i a z d o m o r s k i, *Prawo spadkowe*, z. 1, Wrocław 1951, s. 90-91, który uzasadniał, że art. 61 dekretu o postępowaniu spadkowym nie wyłącza złożenia takiego oświadczenia na piśmie.

⁴ A. B a z i ń s k i, *Prawo spadkowe...*, s. 134 i 135. Por. stan faktyczny i uzasadnienie wydanego już po zmianach normatywnych postanowienia SN z 20 lutego 1963 r., I CR 109/63 (OSNCP 1964, nr 3, poz. 51).

⁵ Tak A. B a z i ń s k i, *Prawo spadkowe...*, s. 135. Por. też F. Z o l l i, A. S z p u n a r, *Prawo cywilne w zarysie*, t. IV: *Prawo rodzinne i spadkowe*, Kraków 1948, s. 144 oraz W. C h o j n o w s k i, *Prawo spadkowe*, Warszawa 1951, s. 70.

niektórych dotychczasowych czynności sądowych⁶. Zgodnie z jego art. 1 ust. 1 pkt 2 państwowym biurom notarialnym istniejącym w siedzibach sądów powiatowych i ich wydziałów zamiejscowych przekazano ze spraw należących do właściwości rzeczowej tych sądów sprawy o przyjmowanie oświadczeń o przyjęciu i odrzuceniu spadku. Na podstawie ust. 2 tego artykułu sąd powiatowy przyjmował jednak oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, jeżeli oświadczenie to miało znaczenie dla rozstrzygnięcia toczącej się przed nim sprawy⁷ lub jeżeli w siedzibie tego sądu lub jego wydziału zamiejscowego nie było żadnego państwowego biura notarialnego. Oświadczenie przed notariuszem składane było ustnie i sporządzało się z niego protokół (w formie aktu notarialnego na podstawie art. 50 § 4 prawa o notariacie z 25 maja 1951 r.⁸)⁹. Protokół oświadczenia państwowe biuro notarialne przesyłało niezwłocznie po przyjęciu oświadczenia sądowi spadku (art. 6 dekretu z 18 lutego 1955 r.). Kolejność czynności była więc następująca: najpierw oświadczenie składano ustnie przed notariuszem, z którego ten sporządzał protokół, który następnie odsyłał do sądu.

Po raz pierwszy pierwowzór współcześnie obowiązującej regulacji pojawił się dopiero w projektach kodeksu cywilnego¹⁰. Zgodnie z art. 1123 § 3 projektu k.c. z 1960 r. oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku składało się jedynie przed sądem ustnie albo z podpisem urzędowo poświadczonym¹¹. W ostatecznej wersji kodeksu znalazł się jednak art. 1018 § 3 k.c., który stanowił w swej pierwotnej wersji, że oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub przed pań-

---

⁶ Dz.U. z 1955 r. Nr 9, poz. 56. Szerzej co do tej regulacji por. S. Breyer, *Z problematyki oświadczeń o przyjęciu i odrzuceniu spadku*, NP 1958, nr 1, s. 54-57 oraz S. Cichosz, *Pytania i odpowiedzi prawne*, Palestra 1965, nr 10, s. 77-78. Co do jej *ratio legis* por. J. Pawłowicz, *Zakres kompetencji państwowych biur notarialnych w sprawach spadkowych (uwagi de lege ferenda)*, NP 1955, nr 11, s. 83.

⁷ Na przykład w sprawie o dział spadku lub stwierdzenie praw do niego lub też jego likwidację (por. S. Breyer, *Z problematyki oświadczeń...*, s. 55).

⁸ Dz.U. z 1951 r. Nr 36, poz. 276.

⁹ J. Gwiazdomorski, *Prawo spadkowe*, Warszawa 1959, s. 85; tenże, *Zarys prawa spadkowego*, Warszawa 1961, s. 63; tenże, *Zarys prawa spadkowego*, Warszawa 1963, s. 65.

¹⁰ Por. w tym zakresie szerzej J. Gwiazdomorski, *Zarys...* (1961), s. 63, przypis 45; tenże, *Zarys...* (1963), s. 65, przypis 45.

¹¹ Takie samo rozwiązanie znajdowało się w art. 970 § 3 projektu k.c. z 1961 r.

stwowym biurem notarialnym (obecnie notariuszem) i można je złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym¹². Zmiana stanu prawnego doprowadziła więc do powstania nowej formy składania oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w postaci formy pisemnej z podpisem urzędowo poświadczonym¹³.

III. Uwagi prawnoporównawcze

W kontekście obu form przyjęcia i odrzucenia spadku uregulowanych w prawie polskim dokonać należy też kilku uwag natury prawnoporównawczej¹⁴. Dopiero bowiem uwagi te pozwalają być na pełniejsze dostrzeżenie pewnej „wyjątkowości”, jaka wiąże się z polską regulacją formy przyjęcia i odrzucenia spadku.

Prawo niemieckie reguluje wprost jedynie problematykę formy odrzucenia spadku (§ 1945 ust. 1 BGB w zw. z § 1943 BGB). Stąd przyjmuje

---

¹² Regulację tę uzupełniał art. 640 § 1 zd. 1 k.p.c., zgodnie z którym oświadczenie o przyjęciu albo o odrzuceniu spadku mogło zostać złożone przed państwowym biurem notarialnym (obecnie notariuszem) lub w sądzie powiatowym (obecnie rejonowym). W świetle art. 641 § 4 k.p.c., jeżeli oświadczenie złożono ustnie, z czynności tej sporządza się protokół.

¹³ S. Cichosz, *Pytania...*, s. 78. Regulacja ta spotkała się z krytycznymi uwagami J. Gwiazdomorskiego (J. Gwiaźdzomorski, *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1967, s. 163, przypis 6). Autor ten zauważał, że wprowadzenie wymogu formy pisemnej z podpisem urzędowym jest nie tylko zbędne, ale i niecelowe. Wskazywał, że nawet „podpisy na pismach stron, wnoszonych w procesach o wielkiej doniosłości, i to także na pismach zawierających nawet bardzo istotne oświadczenia, nie muszą być urzędowo poświadczane”. Autor ten wskazał także, że złożenie pisma bez poświadczenia podpisu będzie nieważne, co grozi spadkobiercy nieznanąemu przepisów prawa pełną odpowiedzialnością za długi spadkowe wbrew jego woli. Argument ten – ze względu na zasadę bezpieczeństwa obrotu i rangę oświadczenia o przyjęciu oraz odrzuceniu spadku – trudno jednak podzielić. Formalność oświadczenia znana jest także w innych systemach prawnych (por. uwagi zawarte w rozdziale III). Co do *ratio legis* takiego rozwiązania por. J. Piśuliński, *Glosa do postanowienia SN z dnia 10 listopada 2006 r.*, I CSK 228/06, (OSP 2007, nr 11, poz. 123, s. 769); J. Krems, [w:] *Kodeks cywilny – komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2008, s. 1532 oraz postanowienie SN z 18 stycznia 2006 r., V CSK 104/05 (Legalis).

¹⁴ Oczywiście problem formy oświadczenia pojawia się jedynie w systemach prawnych, które znają konstrukcję prawną przyjęcia lub odrzucenia spadku dokonywaną w sposób formalny. Tam bowiem, gdzie odrzucenie, a zwłaszcza przyjęcie spadku jest możliwe w sposób inny niż poprzez składanie oświadczenia woli w określonej ustawowo formie (np. w drodze rzymskiej konstrukcji *pro herede gestio*) omawiane tu zagadnienie nie wystąpi.

się dość powszechnie, że spadkobierca może złożyć oświadczenie o przyjęciu spadku w dowolnej formie¹⁵ w tym może przyjąć spadek przez działanie konkludentne¹⁶. Zgodnie z § 1945 ust. 1 BGB oświadczenie o odrzuceniu spadku można złożyć ustnie do protokołu (*Niederschrift*)¹⁷ w sądzie spadku albo w formie publicznie poświadczonej (*öffentlich beglaubigter Form*). Ta druga forma dotyczy złożenia oświadczenia w formie aktu notarialnego¹⁸. W obu wypadkach adresatem oświadczenia jest sąd spadku¹⁹, a złożenie oświadczenia przed innym organem jest bezskuteczne²⁰. Spadkobierca chcący odrzucić spadek ma zatem wybór, co do

---

¹⁵ Spadkobierca może to uczynić poprzez oświadczenie skierowane do dowolnej osoby (w tym współspadkobiercy, wykonawcy testamentu czy wierzyciela spadku) lub sądu spadku (tak A. Stein, [w:] *Soergel Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 21. Erbrecht I, §§ 1922-2063*, red. J. Damrau, Stuttgart 2002, s. 197; por. jednak uwagi D. Leipolda, który oświadczenia skierowanego do osób niebędących potencjalnymi uczestnikami postępowania spadkowego nie traktuje jako oświadczenia o przyjęciu spadku – D. Leibold, [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 9. Erbrecht*, red. G. Schlichting, München 2010, s. 241-242). Oświadczenie to może przybrać także formę zrzeczenia się prawa do odrzucenia spadku (por. A. Stein, [w:] *Soergel Kommentar...*, s. 197).

¹⁶ A. Stein, [w:] *Soergel Kommentar...*, s. 197-198; G. Otte, [w:] *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 5, Erbrecht. Einleitung zum Erbrecht; §§ 1922-1966 (Erbfolge)*, red. G. Otte, Berlin 2008, s. 399. Por. też H. Lange, K. Kuchinke, *Erbrecht. Ein Lehrbuch*, München 2001, s. 195-196.

¹⁷ Protokół ten sędzia sporządza niejako w miejsce notariusza na podstawie ustawy z 28 sierpnia 1969 r. o sporządzaniu dokumentów prawnych (*Beurkundungsgesetz – Bundesgesetzblatt* z 1969 r., Teil I, s. 1513 i nast.).

¹⁸ Skuteczne jest także złożenie takiego oświadczenia (np. o odrzuceniu spadku) w testamentie notarialnym lub umowie dziedziczenia dokonywanej w tej formie, jeżeli zostaną one przesłane sądowi spadku przed upływem terminu do odrzucenia spadku i zarazem przed śmiercią składającego oświadczenie. Wynika to stąd, że takie oświadczenie uznawane jest za skierowane do określonego adresata (por. A. Stein, [w:] *Soergel Kommentar...*, s. 211; G. Otte, [w:] *J. von Staudingers Kommentar...*, s. 422; D. Leibold, [w:] *Münchener Kommentar...*, s. 258).

¹⁹ Tak A. Stein, [w:] *Soergel Kommentar...*, s. 210.

²⁰ A. Stein, [w:] *Soergel Kommentar...*, s. 209; G. Otte, [w:] *J. von Staudingers Kommentar...*, s. 420; P.E. Ouart, [w:] *Deutscher Erbrechtskommentar*, red. F.M. Große-Wilde, P.E. Ouart, Köln 2010, s. 89. W nowszej doktrynie zdaje się przeważać także stanowisko, że nie dotyczy to sytuacji, w której sąd niewłaściwy przyjął oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (por. G. Otte, [w:] *J. von Staudingers Kommentar...*, s. 421 i tam podaną literaturę). W takiej sytuacji termin do przyjęcia lub odrzucenia spadku

formy oświadczenia, nie ma zaś wyboru co do jego adresata. Wynika to z konieczności zapewnienia w tym zakresie maksymalnej jasności prawnej co do treści złożonego oświadczenia²¹.

W prawie francuskim przyjmując spadek bez ograniczania odpowiedzialności za długi spadkowe (*acceptation pure et simple*) można na podstawie art. 782 KN w zw. z art. 768 KN²² w sposób wyraźny (np. przez pisemne oświadczenie przed notariuszem²³) lub dorozumiany (przez zdecydowane działania, choćby nawet dokonywane w sposób konkludentny²⁴)²⁵. Oświadczenie przyjęciu spadku z ograniczeniem odpowiedzialności do aktywów spadku (*acceptation à concurrence de l'actif net*)²⁶ dokonywane jest natomiast przez złożenie formalnego oświadczenia w registraturze sądu (*Tribunal de grande instance*), a następnie jest wpisywane do rejestru, który może być upubliczniony w systemie elektronicznym (art. 788 ust. 1 i ust. 2 KN)²⁷. Ta sama forma dotyczy odrzucenia spadku (art. 804 ust. 2 KN)²⁸.

W prawie holenderskim oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jest możliwe przez wyraźne oświadczenie dokonane przed urzędnikiem

---

jest zachowany, nawet jeśli sąd niewłaściwy prześle później do sądu właściwego oświadczenie co do spadku, a nastąpi to po upływie terminu wskazanego ustawowo (tak G. O t t e, [w:] *J. von Staudingers Kommentar...*, s. 422; D. L e i p o l d, [w:] *Münchener Kommentar...*, s. 258; P. E. O u a r t, [w:] *Deutscher Erbrechtskommentar...*, s. 98). Jeżeli jednak sąd od razu uznał się za niewłaściwy i przesłał oświadczenie do sądu właściwego, ustawowy termin do przyjęcia lub odrzucenia spadku jest zachowany, jeżeli oświadczenie to wpłynęło do sądu właściwego przed jego upływem (D. L e i p o l d, [w:] *Münchener Kommentar...*, s. 258).

²¹ H. L a n g e, K. K u c h i n k e, *Erbrecht...*, s. 201.

²² Regulacja formy przyjęcia i odrzucenia spadku została zmieniona ustawą z 23 czerwca 2006 r., nr 2006-728, która weszła w życie 1 stycznia 2007 r.

²³ Ph. M a l a u r i e, *Les successions. Les libéralités*, Paris 2008, s. 105; J. M a u r y, *Successions et libéralités*, Paris 2009, s. 83-84; A. M. L e r o y e r, *Droit des successions*, Paris 2009, s. 266.

²⁴ Por. jednak sytuacje określone w art. 784 KN, które nie są traktowane jako przyjęcie spadku.

²⁵ Prawo do przyjęcia spadku wygasa po upływie 10 lat od jego otwarcia (art. 780 ust. 1 KN), co jest równoznaczne z odrzuceniem spadku (por. Ph. M a l a u r i e, *Les successions...*, s. 105; J. M a u r y, *Successions...*, s. 81-82).

²⁶ Przed 1 stycznia 2007 r. było to przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza (*acceptation sous bénéfice d'inventaire*).

²⁷ Szerzej co do regulacji systemu por. A. M. L e r o y e r, *Droit des successions...*, s. 272.

²⁸ Co do *ratio legis* tego rozwiązania por. J. M a u r y, *Successions...*, s. 102.

sądu rejonowego, na którego obszarze spadkodawca miał ostatnie miejsce zamieszkania (art. 4:191 ust. 1 holenderskiego k.c.). Możliwe jest także przyjęcie spadku przez zachowanie jednoznacznie wskazujące na chęć jego przyjęcia (art. 4:192 ust. 1 holenderskiego k.c.).

W Hiszpanii proste przyjęcie spadku nie wymaga żadnej szczególnej formy i może być dokonane milcząco poprzez zachowania określone w ustawie (por. art. 993 ust. 3 CCE w zw. z art. 1000 CCE). Może być jednak także dokonane w sposób wyraźny poprzez zawarcie go w publicznym lub prywatnym dokumencie (art. 999 ust. 2 CCE)²⁹. Dla przyjęcia jednak spadku z dobrodziejstwem inwentarza ustawa wymaga pisemnego oświadczenia złożonego przed notariuszem lub sędzią właściwym w sprawach spadkowych (art. 1011 CCE) albo przed hiszpańskim przedstawicielem ustawowym za granicą (art. 1012 CCE). Odrzucenie spadku musi być, zgodnie z art. 1008 CCE, dokonane w dokumencie poświadczonym urzędowo lub w formie pisemnej przed sędzią właściwym w sprawach dziedziczenia ustawowego lub testamentowego.

W prawie włoskim proste przyjęcie spadku może być wyraźne (art. 474 CC w zw. z art. 475 CC) lub dorozumiane (art. 474 CC w zw. z art. 476 CC). W tym pierwszym przypadku przyjęcie spadku może być dokonane w dokumencie poświadczonym urzędowo (art. 475 ust. 1 CC w zw. z art. 2699 CC) lub dokumencie prywatnym (art. 474 ust. 1 CC w zw. z art. 2702 CC)³⁰. Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza wymaga oświadczenia przed notariuszem lub kierownikiem prefektury sądu okręgowego (*cancelliere del Tribunale*), w którego okręgu spadek się otworzył i wpisania tego oświadczenia do odpowiedniego rejestru prowadzonego przez ten sąd (art. 484 pkt 1 CC)³¹. Taka sama forma dotyczy odrzucenia spadku (art. 519 CC)³².

---

²⁹ Co może być konieczne np. do dokonania właściwego wpisu do księgi wieczystej por. E. H u z e l, B. L ö b e r, [w:] *Erbrecht in Europa*, red. R. Süß, Bonn 2008, s. 1441; O.M. H i e r n e i s, *Spanien* (2008), [w:] *Internationales Erbrecht*, red. M. Ferid, K. Firsching, H. Döner, R. Hausmann, nb. 96.

³⁰ Por. szerzej F.E. S t a d l e r, *Italien* (1995), [w:] *Internationales Erbrecht...*, nb 202-204.

³¹ Co do tego zagadnienia por. szerzej M.G. C u b e d d u - W i e d e m a n n, A. W i e d e m a n n, [w:] *Erbrecht in Europa...*, s. 877-878.

³² Niedochowanie wymagań formalnych prowadzi zasadniczo do nieważności takiego oświadczenia. Orzecznictwo dyferencjonuje jednak sytuacje oświadczeń składanych przez

W prawie szwajcarskim można przyjąć spadek w sposób wyraźny lub dorozumiany (art. 571 ust. 2 ZGB)³³. Spadkobiercy mogą też odrzucić spadek przez ustne lub pisemne oświadczenie przed właściwym kantonalnie organem (art. 570 ust. 1 ZGB). Oświadczenie to można złożyć przez telefon, telegram lub listownie; ważna jest jedynie jasność oświadczenia i jego bezwarunkowość³⁴. Sporne jest przy tym, czy oświadczenie takie może zostać złożone drogą elektroniczną przez e-mail³⁵.

W trzech sytuacjach prawo szwajcarskie wymaga jednak wyraźnego przyjęcia spadku. Najważniejszym z nich jest art. 566 ust. 2 ZGB, na mocy którego odrzucenie spadku jest domniemane, jeżeli w chwili śmierci spadkodawcy było urzędowo stwierdzone jego zadłużenie. Spadkobiercy są w tym przypadku zobowiązani do oświadczenia, że chcą przyjąć zadłużony spadek³⁶. Sporne jest, czy oświadczenie takie musi być wówczas składane w takiej samej formie, jakiej wymaga art. 570 ust. 1 ZGB, czy wystarczy zakomunikowanie woli przyjęcia takiego spadku osobie zainteresowanej (np. współspadkobiercy, wierzycielowi spadku)³⁷.

---

współspadkobierców i osoby trzecie, por. orzeczenie włoskiego SN z 22 października 1975 r., nr 3500. Por. szerzej M. Vascellari, [w:] *Commentario breve al codice civile*, red. G. Cian, A. Trabucchi, Milani 2004, s. 533; F.E. Stadler, *Italien (1995)*, [w:] *Internationales Erbrecht...*, Nb 220, s. 79, przypis 371; M.G. Cubeddu - Wiedemann, A. Wiedemann, [w:] *Erbrecht in Europa...*, s. 880, przypis 266. Natomiast odrzucenie spadku w drodze umowy traktowane jest jako jedynie zobowiązanie się do uczynienia tego w przyszłości (por. M.G. Cubeddu - Wiedemann, A. Wiedemann, [w:] *Erbrecht in Europa...*, s. 880).

³³ Co do tej regulacji por. szerzej P. Tuor, V. Picenoni, *Berner Kommentar. Schweizerisches Zivilgesetzbuch. III. Das Erbrecht. 2. Abteilung. Der Erbgang, Artikel 537-640 ZGB*, Bern 1964, s. 639-640; I. Schwander, [w:] *Basler Kommentar ZGB II (Art. 457-977)*, red. H. Honsell, N.P. Vogt, T. Geiser, Basel-Stuttgart 2007, s. 540-542.

³⁴ Por. I. Schwander, [w:] *Basler Kommentar...*, s. 537. T. Göksu, [w:] *Handkommentar zum Schweizer Privatrecht*, red. M. Amstutz, P. Breitschmid, A. Furrer, D. Girsberger, C. Huguenin, M. Müller-Chen, V. Roberto, A. Rumo-Jungo, A.K. Schnyder, Zürich 2007, s. 675.

³⁵ Tak T. Göksu, [w:] *Handkommentar...*, s. 675; odmiennie F. Müller, S. Lindenmeyer-Lieb, [w:] *ZGB. Handkommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch*, red. J. Kren-Kostkiewicz, I. Schwander, S. Wolf, Zürich 2006, s. 504.

³⁶ Pozostałe wypadki określone są w art. 574 i art. 575 ust. 2 ZGB. Por. szerzej w tym zakresie P. Tuor, B. Schnyder, J. Schimid, A. Rumo-Jungo, *Das Schweizerische Zivilgesetzbuch*, Zürich 2002, s. 644.

³⁷ Za tą pierwszą opcją opowiedzieli się P. Piolet, *Schweizerisches Privatrecht. Band IV.2. Das Erbrecht*, Basel-Stuttgart 1981, s. 595-596 oraz J.N. Druey, *Grundriss des*

W prawie austriackim po śmierci spadkodawcy, zanim spadkobierca przejmie prawa i obowiązki majątkowe zmarłego³⁸, dochodzi do wszczęcia z urzędu specjalnego postępowania sądowego (*Verlassenschaftsverfahren*), którego etapem końcowym jest oświadczenie spadkodawcy co do przyjęcia lub odrzucenia spadku składane przed sądem (§ 797 ABGB, § 799 ABGB). Oświadczenie składane jest w formie podpisanego pisma, w którym spadkobierca podaje swoje dane osobowe, tytuł powołania do spadku oraz sposób nabycia spadku w przypadku przyjęcia spadku (*Erbanttrittserklärung*)³⁹. Te same zasady dotyczą odrzucenia spadku (§ 805 ABGB)⁴⁰.

Na tym tle widoczna jest pewna „wyjątkowość” prawa polskiego. Wydaje się bowiem, że żaden inny system prawny (poza prawem austriackim, przy uwzględnieniu jednak jego specyfiki), nie przewiduje jednolitej formy zarówno dla przyjęcia spadku (w tym przyjęcia spadku wprost i przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza), jak i dla odrzucenia spadku. Zarazem w prawie polskim spadkobierca ma możliwość wyboru zarówno adresata oświadczenia (sąd lub notariusz), jak i formy, w jakiej złoży swoje oświadczenie przed każdym z tych organów (o czym dalej). Takie regulacje znane są w innych systemach prawnych (w zakresie adresata oświadczenia np. prawu hiszpańskiemu oraz włoskiemu, a w zakresie formy np. prawu niemieckiemu i szwajcarskiemu), ale występują one wspólnie jedynie przy odrzuceniu spadku w prawie hiszpańskim.

IV. Forma oświadczenia składanego przed sądem

W doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się, że zestawienie art. 641 § 4 k.p.c. i art. 1018 § 3 k.c. nie pozostawia żadnych wątpliwości odnośnie

---

Erbrechts, Bern 2002, s. 219; za drugą opowiedzieli się P. T u o r, V. P i c e n o n i, *Berner Kommentar...*, s. 657; A. B e c k, *Grundriss des schweizerischen Erbrechts*, Bern 1970, s. 136 oraz I. S c h w a n d e r, [w:] *Basler Kommentar...*, s. 537.

³⁸ Według bowiem zasady z § 797 ABGB nikomu nie wolno samowolnie przejąć spadku. Co do procedury obowiązującej po zmianie ustawy postępowaniu nieprocesowemu (*Außerstreitgesetz, Bundesgesetzblatt* z 2003 r., Teil I, s. 111 i nast., która weszła w życie 1 stycznia 2005 r., por. B. E c c h e r, [w:] *Praxiskommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3. §§ 531-858*, red. H. Schwimann, Wien 2006, s. 237 i nast.; R. W e l s e r, *Grundriss des bürgerlichen Rechts, Band II*, Wien 2007, s. 567.

³⁹ Por. B. E c c h e r, [w:] *Praxiskommentar...*, s. 247.

⁴⁰ B. E c c h e r, [w:] *Praxiskommentar...*, s. 261; R. W e l s e r, *Grundriss...*, s. 570.

do drugiego z postawionych na wstępie pytań. Oświadczenie przed sądem może być złożone zarówno ustnie do protokołu, jak również na piśmie z podpisem notarialnie poświadczonym⁴¹. W tym drugim wypadku termin do złożenia oświadczenia zostanie zachowany, jeżeli pismo wpłynie do sądu w terminie sześciu miesięcy od dowiedzenia się przez spadkobiercę o jego tytule powołania albo w tym terminie zostanie nadane w polskiej placówce pocztowej⁴². Nie ma znaczenia, kto przesłał do sądu pismo (spadkobierca, notariusz, osoba trzecia) ani czy zostało ono złożone w ramach toczącego się już w sądzie postępowania (np. w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku lub o dział spadku), czy też zostało złożone niezależnie od niego.

Możliwość złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przed sądem w formie pisemnej z podpisem notarialnie poświadczonym nie była nigdy kwestionowana w orzecznictwie. Wskazać należy na uzasadnienie postanowienia SN z 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06⁴³, w którym wyraźnie stwierdzono, że „spadkobierca może takie oświadczenie złożyć ustnie i wówczas sporządzony zostaje protokół (art. 641 § 4 k.p.c.). Jeżeli natomiast spadkobierca składa oświadczenie na piśmie, to musi to nastąpić w formie pisemnej szczególnej – z podpisem urzędowo poświadczonym”. W uzasadnieniu postanowienia z dnia 18 stycznia 2006 r., V CSK 104/05⁴⁴ Sąd Najwyższy wyjaśnił, że przepis art. 1018 § 3 k.c. „w zakresie oświadczenia składanego na piśmie dotyczy czynności dokonywanej podczas rozprawy oraz poza nią, bezpośrednio w sądzie

---

⁴¹ Por. zamiast wielu Z. K u n i e w i c z, *Forma oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku składanego przed notariuszem*, Rejent 2010, nr 1, s. 24.

⁴² W tym zakresie nie wydają się trafne wątpliwości, które zgłasza J. P i s u l i ŋ s k i, *Glosa...*, s. 768, przypis 3) w kwestii wyłączenia zastosowania w takiej sytuacji reguły zawartej w art. 165 § 2 k.p.c. Nawet bowiem, gdyby uznać oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku za jedynie czynność materialnoprawną, co najmniej argumenty celowościowe zdecydowanie przemawiałyby za zastosowaniem w takiej sytuacji analogii z art. 165 § 2 k.p.c., a nie wprost art. 61 § 1 k.c. Trudno bowiem przyjąć, że w świetle zestawienia tego ostatniego artykułu z art. 1018 § 3 k.c. „inną osobą, której ma być złożone w tej sytuacji oświadczenie” miał być sąd spadku.

⁴³ Postanowienie SN z 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06, OSNC 2007, nr 7-8, poz. 123 z glosami J. P i s u l i ŋ s k i e g o (OSP 2007, nr 11, poz. 123) i P. K s i ęż a k a (Rejent 2008, nr 5).

⁴⁴ Niepubl., cytat za: Legalis.

(w biurze podawczym) lub przez pocztę.” Podobnie w sprawie będącej przedmiotem rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego w postanowieniu z dnia 11 marca 2009 r., I CSK 319/08⁴⁵, sądy niższych instancji uznały, że oświadczenie złożone jedynie w piśmie procesowym było bezskuteczne, bowiem nie spełniało wymagania co do formy z art. 1018 § 3 k.c. ze względu na fakt, że nie zostało złożone na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym.

Nie powinno zatem ulegać wątpliwości, że spadkobierca może skutecznie złożyć oświadczenie przed sądem w dwojaki sposób: ustnie lub składając pismo z podpisem notarialnie poświadczonym (na rozprawie lub poza nią). Nigdy nie wypowiedziano się też co do tego odmiennego poglądu ani w doktrynie, ani w orzecznictwie. Odmienna interpretacja byłaby zresztą interpretacją *contra legem*. Art. 1018 § 3 k.c. nie pozostawia w tym zakresie możliwości interpretacyjnych. Sąd nie dokonuje urzędowego poświadczania podpisu, gdyż taką kompetencję ma jedynie notariusz⁴⁶. Złożenie przed sądem oświadczenia na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym oznacza złożenie pisma z podpisem notarialnie poświadczonym.

V. Forma i tryb złożenia oświadczenia przed notariuszem

a) Poglądy doktryny

Wątpliwości interpretacyjne związane są natomiast z trybem złożenia oświadczenia przed notariuszem. Art. 1018 § 3 k.p.c. *lege non distinguente* pozwala złożyć również i w tym wypadku oświadczenie w formie pisemnej z podpisem urzędowo poświadczonym. Większość autorów nie wyróżnia tego trybu jako odrębnego przypadku, co sugeruje, że dopuszczają oni złożenie oświadczenia przed notariuszem zarówno ustnie, jak i w formie pisemnej z podpisem urzędowo poświadczonym⁴⁷. Dotyczy

⁴⁵ Niepubl.

⁴⁶ Ewentualnie może to uczynić także konsul na podstawie art. 19 ust. 1 pkt 2 ustawy z 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 215, poz. 1823 ze zm.). Por. szerzej w tym zakresie J. Misztal-Konecka, *Warunki skuteczności oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Forma oświadczenia i termin do jego złożenia*, PS 2009, nr 11-12, s. 73-76.

⁴⁷ Por. np. J. Kosik, [w:] *System prawa cywilnego*, t. IV: *Prawo spadkowe*, red. J. St. Piątoski, Warszawa-Wrocław, Kraków-Gdańsk 1986, s. 282; E. Niezbicka, *Prawo spadkowe*, Lublin 2000, s. 117; J. St. Piątoski, *Prawo spadkowe. Zarys wy-*

to także oświadczenia, które może być złożone w toku trwającej procedury poświadczenia dziedziczenia (por. art. 95c § 3 pr. o not.⁴⁸).

Wyraźnie za wskazaną możliwością wypowiedział się J. Pietrzykowski⁴⁹. Autor ten zauważa, że „stosownie do art. 1018 § 3 k.c., oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku można złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. Dotyczy to oświadczeń składanych zarówno w sądzie, jak i przed notariuszem. Oświadczenia w każdej z tych dwóch form powinny odpowiadać wymaganiom art. 641 k.p.c. (...).” W tym samym kierunku zmierza J. Gudowski⁵⁰, który stwierdza, że „forma aktu notarialnego w przypadku składania oświadczenia przed notariuszem nie jest wymagana, chyba że taka jest wola spadkobiercy (art. 91 pr. o not.; por. też art. 641 § 4 k.p.c.)”⁵¹. Podobnie M. Sychowicz wskazuje, że oświadczenie może być złożone przed sądem lub notariuszem, ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym w zależności od wyboru składającego oświadczenie, a jeżeli oświadczenie jest ustne, sporządza się z niego protokół⁵². Warunek zaś formy pisemnej z podpisem urzędowo poświadczonym spełnia oświadczenie z poświadczaniem wła-

---

kladu, (zaktualizowane przez B. Kordasiewicza), Warszawa 2003, s. 153; E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz do kodeksu cywilnego*. Księga czwarta: *Spadki*, Warszawa 2008, s. 216; W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2001, s. 210; A. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 1155. Natomiast K. Korzan (*Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004, s. 294) mówi o istniejącej w zakresie składania oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku „właściwości przemiennej”, nie czyniąc rozróżnień w zakresie formy.

⁴⁸ Ustawa z 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 ze zm.).

⁴⁹ J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II: *Komentarz do art. 506-1088*, red. K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 317. Por. też zbliżoną wcześniejszą wypowiedź tego autora (J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, Warszawa 1972, s. 1933).

⁵⁰ J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Część druga. postępowanie zabezpieczające*, t. III, red. T. Ereciński, Warszawa 2009, s. 339.

⁵¹ Autor ten wyraźnie wskazuje zarazem na odmienny pogląd przyjęty w postanowieniu SN z 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06.

⁵² M. Sychowicz, [w:] *Kodeks cywilny. Praktyczny komentarz z orzecnictwem*, t. II, Warszawa 2005, s. 910.

snoręczności podpisu, uczynionym przez notariusza (art. 96 pkt 1 i 97 pr. o not.)⁵³.

Szerokie uzasadnienie wskazanego stanowiska przedstawił także w doktrynie P. Księżak⁵⁴. Pogląd ten podzielił także Z. Kuniewicz⁵⁵.

b) Pogląd wyrażony w postanowieniu SN z 10 listopada 2006 r.

We wzmiankowanym już postanowieniu z dnia 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06, Sąd Najwyższy zajął stanowisko odmienne i przyjął, że: „złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przed notariuszem wymaga formy aktu notarialnego”. Zdaniem tego sądu prawo o notariacie nie przewiduje innej niż ustna formy złożenia oświadczenia przed notariuszem. Oznacza to, że w każdym wypadku wola spadkobiercy co do przyjęcia lub odrzucenia spadku musi zostać uzewnętrzniiona w obecności notariusza i utrwalona w postaci aktu notarialnego (art. 79 pr. o not.). Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy, „konsekwentnie należy przyjąć, że możliwość złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym dotyczy jedynie złożenia takiego oświadczenia przed sądem”. Jako argument mający przemawiać za taką wykładnią, wskazał on także na fakt braku obowiązku zapoznawania się przez notariusza z treścią oświadczenia, które zostało zawarte w treści pisma.

Pogląd Sądu Najwyższego przytaczany jest w wypowiedziach doktryny najczęściej bez komentarza, czy jest on aprobowany, czy też nie⁵⁶.

⁵³ *Tamże*.

⁵⁴ P. Księżak, *Glosa do postanowienia SN z dnia 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06*, Rejent 2008, nr 5, s. 157 i nast.

⁵⁵ Z. Kuniewicz, *Forma oświadczenia...*, s. 22 i nast. Autor ten zwraca także uwagę na fakt, że w piśmiennictwie nikt nie wskazuje art. 1018 § 3 k.c. jako przepisu przewidującego formę aktu notarialnego, lecz jako przepis przewidujący formę pisemną z urzędowym poświadczaniem podpisu (*Tamże*, s. 25). Tym niemniej jednak A. Wolter, J. Ignatowicz oraz K. Stefaniuk (*Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1998, s. 297-298), traktują takie oświadczenie jako złożone w formie szczególnej, odróżniając je zarówno od formy aktu notarialnego, jak i formy z notarialnym poświadczaniem podpisu, natomiast powoływany przez Z. Kuniewicza Z. Radwański (Z. Radwański, [w:] *System prawa prywatnego*, t. II: *Część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2008, s. 154), wskazuje na formę oświadczenia z urzędowym poświadczaniem podpisu jedynie w sytuacji pełnomocnictwa do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

⁵⁶ H. Witczak, A. Kawałko, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2008, s. 113; S. Babiarczyk, *Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym*, Warszawa 2008, s. 120;

Nieliczni jedynie autorzy odnoszą się do niego aprobująco⁵⁷, a kilku autorów wprost wskazało na jego nieprawidłowość⁵⁸.

c) Polemika z poglądem wyrażonym w postanowieniu SN z 10 listopada 2006 r.

Jak się wydaje, Sąd Najwyższy dokonał błędnej wykładni art. 1018 § 3 k.c. Teza postanowienia jest sprzeczna z jednoznacznym brzmieniem przepisu. Nie ma podstaw do różnicowania wypadku złożenia oświadczenia przed sądem lub przed notariuszem. Wbrew stanowisku SN należy przyjąć, że nie prawo o notariacie stanowi *lex specialis* wobec art. 1018 § 3 k.c., gdyż wtedy przepis ten byłby inaczej sformułowany, ale art. 1018 § 3 k.c. wprowadza wyjątek od zasady, że oświadczenia mogą być składane notariuszowi jedynie ustnie. Odpowiedzi na pytanie o trafność zaprezentowanego stanowiska nie należy więc szukać w prawie o notariacie, lecz bezpośrednio w art. 1018 § 3 k.c.⁵⁹ Jest to zresztą oczywiste

---

M.Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz*, Warszawa 2008, Komentarz do art. 640, nb 3; E.Niezbicka, *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV: *Spadki*, red. A. Kidyba, Warszawa 2008, s. 219. Niejasny pogląd wyraża G.Bieniiek, *Czynności notarialne w prawie spadkowym*, Łódzki Biuletyn Notarialny 2009, nr 1, s. 22 (cytat za Z.Kuniewicz, *Forma oświadczenia...*, s. 25).

⁵⁷ Orzeczenie w sposób wyraźny zaaprobowali A.Kawałko, H.Witczak (*Prawo cywilne*, Warszawa 2008, s. 876). Orzeczenie to zdaje się także aprobować J.Miształ-Konecka (*Warunki skuteczności...*, s. 73). Tym niemniej autorka ta wskazuje, że „stanowisko to spotkało się z miazdząca krytyką P.Księżaka” (*Tamże*, s. 73, przypis 8), jednakże do argumentów krytycznych wskazanych przez tego autora w żaden sposób merytoryczny się nie odnosi. Wcześniej, jak się wydaje, pogląd zbliżony ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażał także A.Oleszko (*Pytania i odpowiedzi*, Rejent 2007, nr 3, s. 143-144).

⁵⁸ J.Pisuliński, *Glosa...*, s. 767 i nast.; P.Księżak, *Glosa...*, s. 157 i nast. oraz Z.Kuniewicz, *Forma oświadczenia...*, s. 22 i nast. Swój brak akceptacji dla tezy postanowienia SN wskazuje także M.Pazdan (M.Pazdan, [w:] *Kodeks cywilny – komentarz*, t. II: *Komentarz do art. 450-1088*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2009, s. 1124). Autor ten jednak opiera się w tym zakresie na rozumowaniu odwołującym się do możliwości złożenia przez spadkobiercę oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku do protokołu podczas sporządzania aktu poświadczenia dziedziczenia. Tym niemniej, ponieważ w myśl art. 104 § 4 pr. not. protokół dziedziczenia spisuje się w formie aktu notarialnego, trudno jest wskazać, czy autor ten dopuszcza możliwość złożenia przed notariuszem pisma z podpisem notarialnie poświadczonym.

⁵⁹ Okręzną drogą do tego samego wniosku dochodzi Z.Kuniewicz (*Forma oświadczenia...*, s. 27), który twierdzi, że odpowiedź na wskazywane zagadnienie znajduje się

z punktu widzenia konstrukcji przepisów: prawo o notariacie dotyczy wszystkich czynności, natomiast art. 1018 § 3 k.c. dotyczy jednej, konkretnej czynności i właśnie w odniesieniu do niej wprowadza szczególny tryb: spadkobierca może złożyć oświadczenie ustnie, ale może też złożyć pismo z podpisem urzędowo poświadczonym przez tego samego lub innego notariusza.

Możliwość taka wynika również z treści art. 641 § 4 k.p.c., który wyraźnie stwierdza, że protokół sporządza się, jeżeli oświadczenie, również przed notariuszem, złożono ustnie. *A contrario* – jeśli nie złożono go ustnie, protokół (w formie aktu notarialnego) nie musi być sporządzony⁶⁰.

Także porównanie zdania drugiego § 3 art. 1018 k.c. ze zdaniem trzecim tegoż artykułu zdawałoby się wskazywać na to, że możliwe jest w obu wypadkach złożenie oświadczenia w tej samej formie z podpisem urzędowo poświadczonym.

Należy więc uznać, że przepis art. 1018 § 3 k.c. jednoznacznie przesądza, iż oświadczenie może być złożone również przed notariuszem na dwa sposoby, tj. ustnie do protokołu (w formie aktu notarialnego) albo na piśmie z podpisem notarialnie poświadczonym. W tym drugim wypadku notariusz ma obowiązek przesłać oświadczenie do sądu spadku⁶¹. Innymi słowy, pismo z podpisem notarialnie poświadczonym może być skutecznie złożone sądowi lub notariuszowi.

Samo przekazanie takiego pisma notariuszowi jest więc równoważne złożeniu go sądowi. Sąd nie ma więc w prawie polskim wyłącznej kompetencji do odbierania tego rodzaju oświadczeń.

VI. Znaczenie problemu

Zarysowana kontrowersja ma praktyczne znaczenie jedynie w wypadku, gdy oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza lub odrzuceniu spadku złożone na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym wpłynęło do sądu po upływie sześciu miesięcy od dnia, w którym

---

w prawie o notariacie, ale poprzez zawarte w jego art. 91 odwołanie do art. 1018 § 3 k.c. wraca do tego samego punktu.

⁶⁰ Tak też J. Pisuliński, *Glosa...*, s. 767; P. Książak, *Glosa...*, s. 161.

⁶¹ Tak wyraźnie J. Pisuliński, *Glosa...*, s. 768.

spadkobierca dowiedział o tytule swego powołania (art. 1015 § 1 k.c.) Przyjmując dominujące stanowisko doktryny, należałoby uznać, że termin jest zachowany, o ile samo oświadczenie zostało złożone notariuszowi przed tym upływem. Według stanowiska wyrażonego przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06, a także przez sądy niższych instancji w tej sprawie⁶², chwila poświadczenia podpisu i przekazania pisma notariuszowi nie ma znaczenia, bowiem oświadczenie w formie pisemnej z podpisem urzędowo poświadczonym może być złożone jedynie przed sądem. Decydujące znaczenie ma zatem dzień, w którym pismo zostało złożone na rozprawie, w biurze podawczym albo nadane u polskiego operatora pocztowego.

W świetle przyjętej wykładni Sądu Najwyższego kluczowe znaczenie mieć będzie zatem to, jakie będą dalsze losy oświadczenia na piśmie z podpisem poświadczonym przez notariusza. Jak zauważył J. Pisuliński⁶³, „tezy głosowanego orzeczenia nie można rozumieć w ten sposób, że gdyby – jak w stanie faktycznym sprawy – notariusz poświadczył jedynie podpis spadkobiercy na przedłożonym dokumencie zawierającym oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku zamiast sporządzić protokół notarialny, to oświadczenie takie nie wywoła skutku (jest nieważne). Wniosek taki byłby nie do pogodzenia z wyraźnym brzmieniem art. 1018 § 3 zd. 2 k.c. Dlatego jeśli oświadczenie złożone w taki sposób zostanie przekazane we właściwym terminie do sądu spadku, o czym notariusz powinien pouczyć stronę, wywoła ono zamierzone skutki prawne.”

VII. Podsumowanie

Z przedstawionych powyżej rozważań należy wyprowadzić następujące wnioski.

---

⁶² W stanie faktycznym, na tle którego zapadło postanowienie z 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06, spadkodawczyni zmarła 20 lipca 2003 r., pozostawiając po sobie dwóch synów. Pierwszy syn w dniu 31 lipca 2003 r. sporządził oświadczenie o odrzuceniu spadku na piśmie z podpisem notarialnie poświadczonym, a o śmierci matki dowiedział się w dniu jej zgonu. Oświadczenie to wpłynęło do sądu wraz z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku (6 października 2004 r.). Sądy przyjęły, że jego oświadczenie jest bezskuteczne, gdyż nie odpowiada warunkom określonym w art. 1018 § 3 k.c.; nie zostało bowiem złożone w formie aktu notarialnego, a ponadto wpłynęło do sądu już po upływie sześciomiesięcznego terminu z art. 1015 § 1 k.c.

⁶³ J. Pisuliński, *Glosa...*, s. 769.

Po pierwsze, zgodnie z dotychczasową praktyką i jednolitym stanowiskiem doktryny oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może być złożone przed sądem lub przed notariuszem. W obu wypadkach może to nastąpić ustnie (do protokołu) lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. W świetle kontrowersyjnego postanowienia SN z 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06, wbrew treści art. 1018 § 3 k.c., przed notariuszem możliwe jest jedynie złożenie oświadczenia ustnie do protokołu w formie aktu notarialnego. Sporządzenie pisma z podpisem notarialnie poświadczonym nie jest wystarczające, bowiem w taki sposób można złożyć oświadczenie jedynie przed sądem. Takie pismo z podpisem poświadczonym przez notariusza wywoła swój skutek, jeżeli wpłynie do sądu w terminie określonym w art. 1015 k.c.

Po drugie, zgodnie przyjmuje się w doktrynie i orzecznictwie (w tym w postanowieniu SN z 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06), że przed sądem oświadczenie może być złożone ustnie do protokołu lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. W tym drugim wypadku termin będzie zachowany, jeżeli pismo wpłynęło do sądu lub zostało nadane u polskiego operatora pocztowego w terminie określonym w art. 1015 § 3 k.c.

Po trzecie, praktyczne znaczenie przyjęcia wykładni zgodnej z postanowieniem SN z 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06, polega na tym, że dla oceny skuteczności oświadczeń składanych przed notariuszem w formie pisemnej decydujący będzie dzień, w którym oświadczenie takie wpłynęło do sądu; przed tą chwilą nie wywoła ono skutków. W świetle stanowiska tradycyjnego, wyrażanego w doktrynie, za chwilę złożenia oświadczenia należy w takim wypadku uznać już moment złożenia pisma notariuszowi. Jeżeli pismo wpłynie do sądu przed upływem terminu z art. 1015 § 1 k.c., bez względu na przyjętą interpretację, oświadczenie zostanie złożone w sposób prawidłowy.

Po czwarte, takie same zasady w zakresie formy będą dotyczyły sytuacji nowego oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, które spadkobierca składa w toku postępowania o uchylenie się od skutków oświadczenia lub jego braku, złożonego pod wpływem błędu lub groźby. Jak bowiem przyjmuje się w doktrynie, w takiej sytuacji przez analogię znajdzie zastosowanie art. 1018 § 3 k.c.⁶⁴

---

⁶⁴ A. Szpunar, *Wady oświadczenia woli o przyjęciu lub odrzuceniu spadku*, NP 1986, nr 7-8, s. 31; M. Pazdan, [w:] *Komentarz...*, s. 1128; B. Kordasiewicz, [w:]

Po piąte, należy zwrócić uwagę na konsekwencje przyjęcia, że złożenie oświadczenia przed notariuszem było nieskuteczne w sprawach, w których pismo wpłynęło do sądu już po terminie z art. 1015 § 1 k.c. Spadkobiercy składający oświadczenie przed notariuszem w formie pisemnej z podpisem notarialnie poświadczonym, mimo że przekonani będą o skuteczności swego oświadczenia, nie będą mogli wzruszyć go na podstawie przepisów dotyczących wad oświadczenia woli (art. 1019 § 2 k.c.). Nie będą mogli bowiem powoływać się na wadę oświadczenia woli w postaci błędu. Mimo bowiem tego, że orzecznictwo i doktryna na gruncie kodeksu cywilnego przyjęły dopuszczalność uchylenia się od skutków oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu co do prawa⁶⁵, uznaje się jednak, iż błąd taki może być uwzględniony jedynie wtedy, gdy dotyczył treści oświadczenia woli, był istotny oraz ponadto był usprawiedliwiony okolicznościami. Nie ma zaś błędu co do treści czynności prawnej w sytuacji, w której dana osoba nie zachowuje przewidzianej przez prawo formy, nawet jeśli nie wynika ona *prima facie* z wyraźnego brzmienia przepisu⁶⁶.

Przy przyjęciu tradycyjnej wykładni art. 1018 § 3 k.c. nie mogłoby być jednak mowy o błędzie co do prawa w sytuacji, w której sąd nietrafnie odmawia przyjęcia oświadczenia woli o przyjęciu lub odrzuceniu spadku zawartego w piśmie z podpisem notarialnie poświadczonym, powołując

---

System prawa prywatnego. Prawo spadkowe, t. X, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2010, s. 452.

⁶⁵ W wyroku SN z 24 stycznia 1974 r. II CR 761/73 (OSP i KA 1975, nr 11, poz. 238) z aprobowaną glosą A. Kleina (tamże), SN stwierdził, że: „Możliwość uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli zachodzi nie tylko wtedy, gdy błąd dotyczy okoliczności faktycznych, lecz także wtedy, gdy błąd dotyczy okoliczności prawnych, przy czym musi być on istotny i odnosić się do treści oświadczenia woli.” Podobnie w wyroku z 12 października 2000 r., IV CKN 144/00 (OSNC 2001, nr 4, poz. 60) SN stwierdził, że błąd co do prawa może mieć charakter błędu odnoszącego się do treści czynności prawnej (art. 84 § 1 zd. 1 k.c.) i może być uznany za błąd istotny w rozumieniu art. 84 § 2 k.c. Por. też F. Studnicki, *Obecna rola zasady „Nie można zasłaniać się nieznanomością prawa”*, *Studia Cywilistyczne* 1967, t. X (1967 r.), s. 18-19.

⁶⁶ Przepis art. 1018 § 3 k.c. może być więc w świetle postanowienia SN z 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06, uznany za wprowadzający w błąd potencjalnego spadkobiercę co do formy składanego oświadczenia, co może teoretycznie budzić wątpliwości w zakresie jego konstytucyjności.

się na upływ terminu z art. 1015 § 1 k.c.⁶⁷ Nie można wówczas mówić o błędzie co do prawa, gdyż taki „błąd” jest wywołany przez sąd, nie przez spadkobierców. W takim wypadku należy przyjąć, że zachowany jest termin do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku⁶⁸, niezależnie od tego, czy sąd odmówił przyjęcia takiego oświadczenia, powołując się na upływ terminu do jego złożenia, czy też błędnie poinformował spadkobiercę o wadliwości jego formy. Oświadczenie woli takiej treści, jakie zostało złożone w terminie notariuszowi na piśmie z notarialnym poświadczeniem podpisu, a które nie zostało przyjęte przez sąd, należy uznać za skutecznie złożone.

Publikacja powstała przy wsparciu finansowym Fundacji na rzecz Nauki Polskiej.

Dr hab. Paweł Księżak – adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

Mgr Witold Borysiak – doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego oraz stypendysta Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej.

---

⁶⁷ Por. stan faktyczny uchwały SN z 15 stycznia 1991 r., III CZP 75/90 (OSNCP 1991, nr 5-6, poz. 68).

⁶⁸ Por. J. P i s u l i ń s k i, *Niektóre problemy związane z terminem do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku*, Rejent 1992, nr 6, s. 67.